Rapport

SAMORDNINGSRÅDET (SOR) Nr. 4 - 1996 - 42. årgang

- TRASTAD SAMLINGER åpnet
- TOR VISNES FRA USA
  - Independence: Everybody's Mission
  - Omsorg i Texas
- TOR VISNES FRA FINLAND
  - Vitenskapskongress i Helsingfors
  - Omsorg i endring i Finland
- Innbydelse til SOR's Årskonferanse

Rapport nr. 4 - 96

Utgiver: SAMORDNINGSRÅDET – Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for mennesker med psykisk utviklingshemming.

Leder: Orvar Thorsrud, Lyngvn. 8, 2312 Ottestad, tlf. 6257 6248

Sekretær: Tormod Mjaaseth, Hamreheia 17, 4631 Kristiansand S. Tlf. 3809 4170, Fax 3809 4173

Redaktør: Leder i Samordningsrådet
Red.komité: Orvar Thorsrud, Tormod Mjaaseth og Gunnar Brekke Fax: 55 31 50 56

Rapport kommer ut med 6 nummer i året.
Abonnementspris kr. 100,– pr. år.

ABONNEMENT/ADRESSE-FORANDRINGER:
Sekretariatet, Hamreheia 17,
4631 Kristiansand S.
Tlf. 3809 4170, Fax 3809 4173
Bankgiro: 1813.10.53580
Postgiro: 0808 5094735

Annonser:
RAPPORT
Søndre Torv 2B
3500 Hønefoss
Tlf. 3212 1870
Bankgiro: 2320.07.17384
Postgiro: 0826 0707273

Manuskripter:
Sendes sekretariatet

SOR's Forskningsfond:
Gunnar Brekke
Gutenbergsvei 23, 5035 Bergen
Tlf. 5531 4116 (privat)
Fax. 55 31 50 56

Trykk:
Holmestrand Handelstrykkeri as
3080 Holmestrand

INNHOLD I DETTE NUMMER:

Leder 1

Kongens gull til Gunnar Brekke 2

Trastad Samlinger åpnet 4

Independence: **Everybody's Mission**
Av Tor Visnes 10

Omsorg i Texas
Av Tor Visnes 13

Omsorg i endring i Finland
Av Tor Visnes 18

Vitenskapskongress i Helsingfors
Av Tor Visnes 22

ERFARINGER SOM BYTTEMIDDEL

Samordningsrådet (SOR) har som sin målsetting å formidle kunnskaper/erfaringer innen viktige områder som angår mennesker med psykisk utviklingshemming.

Det handler om å videreutvikle SORs konferanser som et uavhengig forum for informasjon, fri meningsutveksling og debatt.

Målet er kort sagt: Et nasjonalt møtested for personer som ut fra sin yrkesmessige rolle og sitt faglige, politiske eller humanitære ståsted, ønsker ny kunnskap og som i tillegg ønsker å prøve sine synsmåter og erfaringer i møte med andre.

Møtestedet skal ha karakter av et kunnskaps- og erfaringstorg eller en «smeltedigel» for aktuelle planer, nye ideer og oppdagerens entusiasme - eller kanskje bare et sted for inspirasjon og ny giv.

Ansvaret for tiltak og tjenester for mennesker med psykisk utviklingshemming er spredt på alle landets kommuner og dermed vil tiltaks- og evalueringsprosesser skape et enormt erfaringsmateriale knyttet til stor spredning i økonomi, kompetanse og organisering eller varierte utfordringer/oppgaver.

Hva er premissene for inkludering i nærmiljø og samfunnsliv og hva med livskvalitet for mennesker under offentlig omsorg i egen bolig ?

I hvor stor grad vil erfaringer i organisering av tiltak og tjenester for mennesker med psykisk utviklingshemming bety kompetanse i forhold til organisering av tjenester for andre grupper med tilsvarende behovsregister ?

Kan denne spredte kunnskapen resultere i et nasjonalt løft gjennom samling av erfaringer i et forum preget av informasjon og fri meningsutveksling - et sted hvor erfaringer blir et verdsatt byttemiddel ? Ja, men det handler om et møtested og om åpenhet.

SOR tilbyr slike møtesteder, et om våren med overskrift: fagkonferansen, et senere på året under overskriften: frivillighetskonferansen/kulturforum og et om høsten, et møtested med tradisjoner: årskonferansen, som er en sosialpolitisk konferanse.

Det er en fristende tanke at våre egne erfaringer kan bli et verdsatt byttemiddel mot andres erfaringer når møteplassen er tilrettelagt for kontakt og erfaringsutveksling.

GB.

Fylkesmann Håkon Randal overrekker kongens gull.

«Det er mange som i lysande stunder seier dei vil gjera noko for andre. Det er få som fører tanken vidare til aktiv innsats, og ytterst få som gjer dei svake til sitt kall. Du Gunnar sto oppreist med glød i kampen for dei svake» sa fylkesmann Håkon Randal, da han 17. juni d.å. overrekte Kongens fortjenestemedalje i gull til Gunnar Brekke.

Kongens gull til Gunnar Brekke

Gunnar Brekke fikk sammen med sin hustru, Gerd, Kongens fortjenestemedalje i sølv på sin 50-årsdag, 11 februar 1976, og er nå igjen etter 20 år, hedret for sin innsats med Kongens gull

Hans imponerende yrkeskarriere ble påbegynt da han for 43 år siden fikk ansvar for å bygge opp et hjem for barn med psykisk utviklingshemming i Askøy kommune utenfor Bergen.

Furuly Barneheim ble raskt et sted der menneskeverdet ble sterkt fokusert i nært samarbeid med foreldre og ansatte. Sammen med Gerd skapte han et miljø der kjærligheten til og respekten for mennesket var ledetråden. Furuly ble en mønsterinstitusjon, sannsynligvis en av de beste i landet under Gunnar Brekkes ledelse.

Hans evne til og interesse for både å analysere behov og å utvikle tilbud og tjenester i samsvar med den enkeltes behov, ble vel kjendt.

Gunnar Brekke, pensjonist

Etter hvert ble han en foregangsmann i arbeidet for psykisk utviklingshemmede.

Kveldens vertskap Fylkesordfører Mangar Lussan hilste fra fylkeskommunen

Han ble en etterspurt foredragsholder, deltok i debatter og skrev artikler i fagpressen.

Gunnar Brekke ble i 1978 tilsatt som leder av det nyopprettede Fylkesteamet-HVPU i Hordaland etter sterke anmodninger fra aktuelle myndigheter. I tilsvarende stillinger i landets øvrige fylker, ble som regel tilsatt personer med medisinsk/psykiatrisk spesialistutdanning.

I 1991 ble han direktør for Kompetansesenteret i habilitering for voksne funksjonshemma i Hordaland. I nye posisjoner ble han drivkraften i systemomlegginger med klare prinsipper og mål. Hans faglige og menneskelige kvaliteter kom fortsatt til sin fulle rett i et arbeid med skiftende målsettinger.

Gunnar Brekkes arbeidskapasitet strakte seg langt utover hans daglige plikter. I 1970 ble han oppnevnt til et offentlig utvalg - Lossiusutvalget - for å utrede videre tiltak, retningslinjer og målsetting i omsorgen for psykisk utviklingshemmede - HVPU. Utvalgets arbeid resulterte i Stortingsmelding nr. 88 (1974/75). Gunnar Brekke leverte vektige bidrag til utredningen.

I 1976 fikk han oppdrag fra Norsk Institutt for Sykehusforskning (NIS) som prosjektleder for et forskningsprosjekt - utvikling av metoder for kartlegging av psykisk utviklingshemmedes behov for assistanse og utvikling samt innhold i alternative tiltak og tjenester.

Gunnar Brekke har spilt en betydelig rolle i de samfunnsprosser som har ført og vil føre fram til et bedre liv for mennesker med psykisk utviklingshemming.

Gunnar Brekke har gjennom over 25 år nedlagt et betydelig arbeid i Samordningsrådet (SOR) bl.a. som formann fra 1971 til 1983. For tiden er han aktiv i kurs- og informasjonsutvalget, redaksjonssekretær og hovedaktør for tidsskriftet Rapport og formann i styret for SORs forskningsfond.

Dag Lønningdal, Statens Helsetilsyn, overrakte blomster.

(Etterskrift)

Kjære Gunnar

Vi gratulerer deg med vel fortjent heder: Kongens fortjenestemedalje i gull.

Din energi og innsatsvilje har vært bemerkelsesverdig, din kamp og ditt arbeid for «de svake» i samfunnet uopphørlig,

din menneskekunnskap og dine evner til å inspirere beundringsverdig.

Du har satt spor etter deg. Dine gjerninger har gitt ringvirkninger og blitt ledende for andre.

Vi takker deg for innsatsen gjennom nærmere 50 år i medmenneskers og samfunnets tjeneste

og ønsker deg en lang og rik tilværelse som pensjonist og som fortsatt aktiv medarbeider i SORs tjeneste.

Orvar Thorsrud
Leder - SOR

Orvar Throsrud, leder SOR, overrakte blomster.

Trastad Samlinger åpnet

Trastad Samlinger på Borkenes i Kvæfjord Kommune ble offisielt åpnet 29. mai 1996.
«Stor dag da Trastad Samlinger ble åpnet» skrev Harstad Tidende dagen etter, og en stor dag var det for Nord-Norges Diakonistiftelse, Kvæfjord Kommune og et 50-talls innbudte gjester under den høytidsstemte åpningen av Trastad Samlinger, nærmest på dagen 40 år etter en tidligere stor dag , nemlig grunnstennedleggelsen for økonomibygget og anbudsåpning for paviljong nr.3 ved Trastad Gård, Nord-Norges Åndssvakehjem (3. juni -56).
Trastad Samlinger skal forklare alle store og ikke minst alle små dager i institusjonens 40-årige historie: hva skjedde, for hvem, hvorfor og med hvilke holdninger ? En fantastisk utfordring som fortjener en markert åpning.

Trastad Samlinger – et unikt dokumentasjonssenter

Trastad Samlinger er et unikt dokumentasjonssenter som omfatter museum, galleri og studiesenter. Det har sin basis i Trastad Gårds historie som Sentralinstitusjon for Nord-Norge fra 1954 og en enorm samling av kunst- og formingsgjenstander, systematisk samlet fra 1958.

Trastad Samlinger er trolig verdens største samling av kunst- og formingsgjenstander, skapt av personer med psykisk utviklingshemming. *Foto: Yngve Jacobsen*

Historien om Trastad Gård startet egentlig på slutten av 40-tallet. Christofer Lohne-Knudsen som ble utnevnt til statens overlege i psykiatri i 1948, forteller om sin første arbeidsdag i Helsedirektoratet:

«Så satt jeg da om morgenen den første dag i min nye stilling med blankt skrivebord, da den senere bispinne Margrete Wiig trådte inn og ville drøfte om det kunne etableres et åndssvakehjem i den gamle presteboligen på Sortland. Vi var begge i samme villrede og ble enige om å tenke nærmere på saken. Senere samme dag ble jeg kalt ned til Helsedirektør Evang og pålagt å delta i utredningen av en betalingslov for åndssvakehjemmene» -.»På en og samme dag» sier Lohne-Knudsen, « ble jeg kastet på hodet inn i en ny verden, en verden som har betydd noe vesentlig for meg alle år siden».

Trastad Samlinger skal fortelle historien om alle som ble «kastet på hodet inn i en ny verden» sammen med pionerene Margrete Wiig og Christoffer Lohne-Knudsen, på 40 og 50-tallet. Det skal fortelle om samfunnets prioriteringer, om kampen for bedre levekår for åndssvake - alt skal legges under lupen og historien blir sann om Historikeren betrakter det han ser med datidens øyne.

Målet er å utvikle Trastad Samlinger til en landsdelsattraksjon og et studiesenter for bl.a. høgskolestudenter, forskere og andre som er opptatt av historien om levekår og utviklingsmuligheter for mennesker med psykisk utviklingshemming i

Prosjektleder Tina M. Skudal viser stolt frem et praktfult arbeid av Herleik Kristiansen.

vår nære fortid, ja, mer enn det:

I sin åpningstale kom statssekretær Irene Valstad inn på at Trastad Samlinger skal dekke historien om de psykisk utviklingshemmedes møysommelige vei fra forsømmelse og inn i samfunnets fellesskap. Dette innebærer nødvendigheten av at studiesenterdelen kommer igang.

Dermed kan forskningsarbeid stimuleres og ny kunnskap etableres. Ut fra et aktivt studiearbeid kan utstillinger stadig bygges opp og suppleres. Ideelt sett mente statssekretæren, at det kan etableres nisjer i Trastad Samlinger. Her finner en stoff om alle sider som berører virkeligheten til mennesker med psykisk utviklingshemming - fortid og fremtid.

Det er ønskelig med et nasjonalt løft på driftssiden. Bruk verdens største kunstsamling som et kurssenter for alle, men særlig for psykisk utviklingshemmede. Her er en viktig og ny nisje som ingen andre i dette landet har potensiale til å etablere. La kunstskolen her bli landskjent som et sted for små og store kunstnere, sa Valstad.

Arbeidet med Trastad Samlinger startet opp i 1992 som et museums- og galleriprosjekt igangsatt av Nord-Norges Diakonistiftelse, Kvæfjord Utvikling og Kvæfjord Kommune, etter en prosjektbeskrivelse utformet av John Aage Gjestrum og med Arne Johan Johansen som prosjektleder i en tre-årig prosjektperiode.

Johansen var nøkkelperson som ideutvikler og tilrettelegger. Han har bl.a. skrevet en bok som omhandler hele omsorgshistorien med utvikling av tilbud, rettigheter, opplæring og pleie for utviklingshemmede fra «barneutbæringens tid» til dagens kommunale omsorg - en bok som danner grunnlaget for oppbygging av utstillingene.

Johansens arbeid for dette prosjektet resulterte i at Trastad Samlinger fikk Jonas-

prisen 1995, tildelt av Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo, fordi det arbeid som er nedlagt i etableringsfasen er bemerkelsesverdig og fordi resultatene tegner til å bli meget gode.

Trastad Samlinger er i hovedsak etablert av innsamlete midler og båret frem av entusiastiske medarbeidere med Tina M. Skudal, prosjektleder for galleridelen, og Marianne Pettersen, prosjektleder for museumsdelen, som dyktige frontfigurer.

Trastad Samlinger satser på kvalitet - det er allerede etablert et bredt faglig nettverk:

Kvæfjord Museum/Trondarnes Distriktsmuseum skal ivareta det museumsfaglige og Distriktshøgskolen i Harstad skal bidra til utvikling av studiesenteret. Trastad Produkter AS, Trastadsenteret i Harstad og Trastad skole skal bidra med praksiskompetanse i kunst- og formingsarbeid og i pedagogisk tilrettelegging av en høgskolerettet utdanning under mottoet: «Kultur for helse».

Museet

Museumsenheten er etablert i en autentisk pleieavdeling fra 1966. Huset er restaurert og fremstår som det gjorde for 30 år siden. Trastad Gård hadde da vært i drift som sentralinstitusjon for Nord-Norge i 12 år fra 1954, da første pleieavdelingen for 30 pleietrengende beboere ble åpnet.

Museet skal fortelle historien om hvorfor institusjonen ble etablert, om forarbeid, utbygging og til sist avvikling etter 40 hektiske år under kontinuerlig forandring.

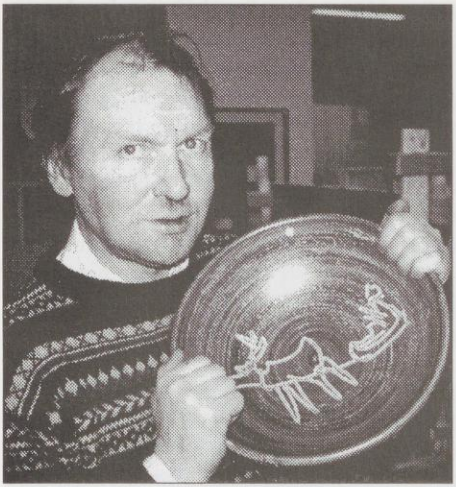
Det blir faktisk historien om fattiglovens betingelser for omsorg for åndssvake fram til 50-tallet hvor over 70% av alle (ca. 4.500) under offentlig omsorg var «utsatte» i privatpleie eller om samfunnets rammebetingelser for drift av den første pleieavdelingen ved Trastad Gård: For 30 personer med behov for heldøgns omsorg og pleie disponerte institusjonen 7 pleiere. Dette etter et bemanningsregulativ på 4,3 pasienter pr. pleier. Med 48 t/uke fikk «pasienten» gjennemsnittlig assistanse 1,5 t. pr. døgn for alle personlige behov. På 16 år, fram til 1970, ble dette bemanningsregulativet «forbedret» til 2,5 pasienter pr. pleier og 2,25 «pleietimer» pr. pasient pr. døgn.

Museet skal fortelle historien om institusjonens samtid - om levekår for folk flest i Kvæfjord, Nord-Norge og landet forøvrig. Det skal fortelle om etterkrigstiden med en voksende opinion og om utvikling av sosialpolitisk bevissthet på 40, 50 og 60-tallet. Det blir historien om bygging av vårt velferdssamfunn og om utviklingen av levekår for «svake grupper» i vårt samfunn - spesielt knyttet til vår nære fortid - en periode på 40 - 50 år.

Torstein Nilsen fra Alta.

Trastadpionerene visste at det handlet om medmenneskelig respekt og ansvarsfølelse. De var framsynte i sin samtid og

Jostein Hansen fra Lakselv.

startet en prosess i landsdelen som år senere resulterte i ansvarsreformen.

Det blir for enkelt og i strid med historiske fakta når magasinet «Vi i Troms» nr.1/96 forteller:

«Nord-Norges Åndssvakehjem ble opprettet i sentralinstitusjonenes ånd på femtitallet. Det handlet om slett behandling av vergeløse individer i sterile sovesaler.»

Det eksisterte ingen «sentralinstitusjonenes ånd» på femtitallet, først i 1952 kom landsplanen for utbygging av åndssvakeomsorgen og sentralinstitusjonene fikk først sitt omfang på sekstitallet.Det handlet heller ikke om «slett behandling av vergeløse individer».Det handlet om etablering av tiltak og tjenester som kunne bedre de åndssvakes levekår og utviklingsmuligheter, selv om en i ettertid kan si at det var «slett behandling» eller er «Dokumenter over vår kollektive uforstand» (Kommunal Rapport nr.13/96) For øvrig en underlig overskrift over en artikkel om samfunnsutvikling - historien vil utvilsomt gjenta seg.

Trastad Samlinger har den fantastiske oppgave å tydeliggjøre våre røtter, skape historiebevissthet som motvekt til myter og historieløshet eller manglende forståelse for samfunnsprosesser. Kanskje dette er utfordringen: Skal vi forstå vår samtid eller for den del planlegge vår fremtid, må fortiden som vår egentlige forankring, betraktes med ydmykhet og respekt.

Trastad Samlinger skal være et profesjonelt instrument for økt samfunnskunnskap og dermed en kilde for ny utvikling i morgendagens samfunn..

Galleriet

Galleridelen vil trolig utgjøre verdens største samling av kunst- og formingsgjenstander, skapt av mennesker med psykisk utviklingshemming. Samlingen består av over 26.500 gjenstander som er systematisk samlet fra 1958. Over 16.500 gjenstander er til nå registrert og identifisert.

Åpningsdagen for Galleriet var utvilsomt 91 åringen Sigvor Riksheims dag - det er hennes fortjeneste at gjenstandene er samlet og kan identifiseres, og i tillegg: gjenstandene ble til under forutsetninger som så absolutt var grensesprengende - fri skaperglede var Sigvor Riksheims bærende prinsipp i det pedagogiske arbeid fra hun startet sin virksomhet i 1958.

På Trastad Gård fikk «pasientene» utfolde seg i ekte kunstnerisk skaperglede - det ble fostret personligheter med Herleik Kristiansen og Torstein Nilsen som frontfigurer, begge medlemmer i Nordnorske Bildende Kunstneres Forening.

Studiesenteret

Studiesenterdelen er under utforming. I mars i år var Trastad skole arena for et seminar om nye opplæringstiltak for psykisk utviklingshemmede. Det foreligger planer om en 3-årig høgskolerettet ut-

danning innen kulturfag for utviklingshemmede, personer med særskilte evner av kategorien «Torstein og Herleik»

Det er å håpe at alle gode krefter kan bidra til å realisere et spennende konsept: En kunstskole, landskjent som et sted for store og små kunstnere. «Det er ønskelig med et nasjonalt løft på driftssiden» sa statssekretær Irene Valstad.

Trastad Samlinger tar sikte på å bli et levende senter med hovedvekt på aktiviteter med kulturelt og kunstnerisk innhold.Trastad Samlinger skal være et sted for inspirasjon og identifikasjon - og i tillegg et sted som kan være attraktivt for alle som ønsker å samle kunnskaper om vår nære fortid eller ønsker å fordype seg i problemstillinger knyttet til læring og pedagogisk metodikk eller et utall andre emner som «ligger i dagen» i Trastads unike samlinger.

Åpningsdagen med befaring i Trastad Samlinger var en fantastisk opplevelse.

Her er «gjengen» fra Trastadsenteret med noen av sine arbeider.
Sittende fra venstre: Anna Elisabeth Thorbjørnsen, Bente Isaksen, Karen Flagstad, Mona Andreassen og Herleik Kristiansen.
Stående fra venstre: Anne Sofie Barth, Bjrøn Hansen, Reidar Thommasen, Johan Hansen og Torstein Nilsen.

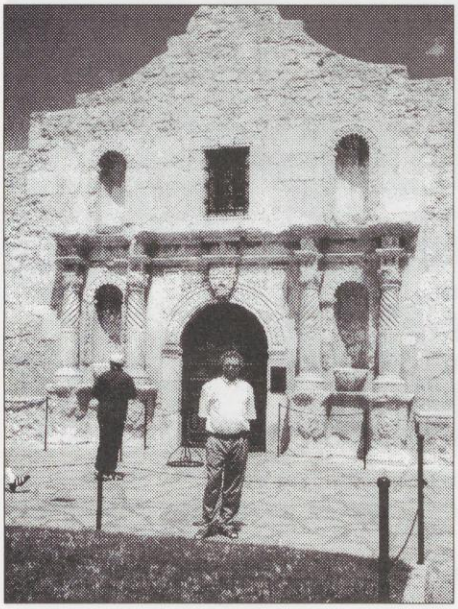
Independence: Everybody's Mission

Av Tor Visnes

Overskriften er engelsk/amerikansk og betyr noenlunde direkte oversatt "Uavhengighet: Alles sak". Dette var hovedoverskriften for American Association on Mental Retardation (AAMR) sin kongress i San Antonio, Texas i juni i år.

En kongress som bar preg av at den store amerikanske organisasjonen for mennesker med psykisk utviklingshemning arbeider seriøst med saker som angår gruppens rettigheter på alle plan.

Kongressen samlet ca 1000 deltakere og behandlet en rekke emner som er viktige i amerikansk samfunnsdebatt for tiden.

SOR-medarbeider Tor Visnes på historisk grunn i USA, foran the Alamo, misjonsstasjonen som er symbolet på Texas' uavhengighet.

Nå er det slik at i engelsk kan samme ord ha mange betydninger. "Mission" kan for eksempel bety både *misjonsstasjon* og *sak* . Som i norsk, kan uavhengighet handle om så vel den nasjonale som den individuelle.

Amerikanerne er mestre med ordspill.

Kongressen 1996 ble holdt et steinkast (bokstavelig talt) fra Alamo, misjonsstasjonen der statens fedre i 1836 kjempet for Texas' uavhengighet. Og der blant annet David Crockett og James Bowie, sammen med 187 andre pionerer satte livet til i kampen mot tallmessig overlegne mexikanske tropper.

Kongressens innhold var i stor grad preget av den kampen AAMR fører for uavhengighet for mennesker med psykisk utviklingshemning i USA.

Slik kan altså stedsvalg symbolisere innhold.

Det er en viktig sak, og det er en sak der også amerikanerne har en lang vei å gå, og trenger all den symboltyngde de bare kan få.

Påtroppende president i AAMR Pamela C Baker på talestolen. Til høyre for henne hovedtaler William Bronston og avtroppende president William Kiernan.

I disse dager der vi nærmer oss den store presidentvalgkampen ser vi de amerikanske kongressene på TV, og vet at der spares det ikke på effektene eller på symbolene.

Noe av det samme ga "kulør" til AAMRs kongress; jentespeidere som marsjerte inn med flaggborgen, en praktfull sopran med "America the Beautiful" og møtelederen - organisasjonens nye president - i cowboydrakt. Det hele designet for å fortelle oss at vi var med på noe viktig,

- noe som hadde historisk betydning.

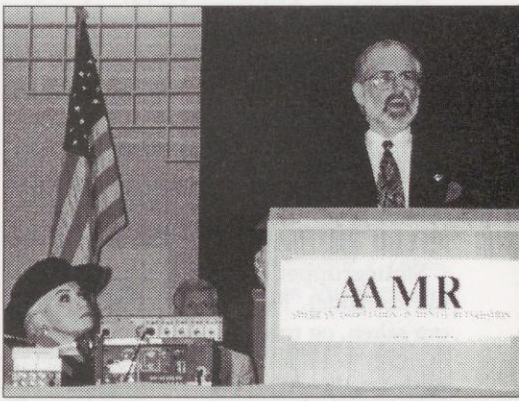
I sin åpningstale minnet den nye presidenten, Pamela C Baker, om akkurat det at uavhengighet har både en individuell og en kollektiv side. Det må en kollektiv bevissthet og innsats til for å sikre individet rettigheter som uavhengighet, innflytelse og selvbestemmelse. Hun minnet også om at på samme måte som dette er verdier som styrker en nasjon, er det nødvendige forutsetninger også for personlig vekst og styrke.

AAMR har ca 200 000 medlemmer. Dette gjør organisasjonen til en viktig faktor i amerikansk samfunnsdebatt. Men om noe sted, så er det i Amerika slik at størrelse er styrke.

Organisasjonen iverksetter derfor med utgangspunkt i denne kongressen en strategi for å øke sin betydning ytterligere.

Strategien ble lansert ved åpningen av dr William Bronston.

Han fortalte historien om Sandra Jensen.

Dr William Bronston trolbandt forsamlingen med The Sandra Jensen Story.

Sandra Jensen er en ung dame med downs syndrom. Hun har levd et aktivt liv på mange felt, med egen bolig, med arbeid, med kjæreste og med engasjement i den lokale AAMR-avdelingen.

Hun har imidlertid hjertefeil, og i fjor var hennes situasjon blitt så alvorlig at hun trengte hjertetransplantasjon. Dette fikk hun hjelp til å søke om, men søknaden ble avslått, i første omgang uten begrunnelse. Sandras hjelpere i organisasjonen tok fatt i saken og krevde på hennes vegne begrunnelse for avslaget og fikk oppgitt at det var for mange foran henne i køen til at hun kunne slippe til før hen-

nes tilstand var blitt så alvorlig at operasjon ikke ville være tilrådelig.

Nå begynte en runddans med søknader til sykehus og forskningsinstitusjoner i mange stater over hele USA. Alle steder var det avslag, og etter hvert som medisinske og juridiske fagfolk presset på på Sandra Jensens vegne kom det frem at begrunnelsen var at hun er mongoloid og at man anså det rett å prioritere andre fremfor mongoloide.

Sandra og hjelperne hadde nå valget om de ville forfølge saken juridisk eller på annen måte. De regnet ut at er det noe helsevesenet i USA kan, så er det å takle juridiske søksmål.

Sansynligvis ville Sandra Jensen være død av hjertesvikt før saken var gjennom første appellinstans.

Altså måtte man gå politisk til verket.

Støttegrupper ble organisert. Politikere ble kontaktet. TV og aviser ble informert om saken, og man fikk etter hvert reist en opinion som førte til at de som nektet Sandra transplantasjon måtte komme på banen i den offentlige debatten.

Opinionen var helt klart i favør av at mennesker med dows syndrom måtte ha samme rettighet til transplantasjon som en hvilken som helst annen person.

Motargumentene bunnet stort sett i en desperat mangel på organdonorer og følgelig en beinhard prioritering.

I en nasjon med over 200 millioner innbyggere blir det bare donert ca 200 000 organer årlig. Behovet er minst fem ganger så stort.

Etter som saken utviklet seg Ble Sandra Jensens situasjon stadig mer kritisk. Det var ikke lenger mulig for henne å følge opp sitt arbeid eller sitt engasjement på fritiden, men hjelperne og støttegruppene ville ikke gi opp.

Som følge av et spesielt gjennombrudd i media påtok en av de store universitetsklinikkene seg å foreta transplantasjon på Sandra. Et donorhjerte ble tilgjengelig i tide, operasjonen ble gjennomført tidlig i vår og Sandra Jensen er på bedringens vei.

For AAMR ble dette både en prinsippsak og grunnlag for en erkjennelse.

Prinsippsaken ble på en måte vunnet i og med at en "tung" medisinsk institusjon prioriterte Sandra på tross av hennes funksjonshemning.

Erkjennelsen var at så lenge det er underskudd på donororganer vil funksjonshemmede eller andre svake komme bakerst i køen. Underskuddet vil dessuten ramme mange andre enn de som ellers stiller svakest.

I denne situasjonen velger AAMR å gå offensivt ut i amerikansk offentlighet og si: "Vi skal skaffe 1 million donorer innen århundreskiftet !"

På denne måten regner organisasjonen med å gjøre en innsats som kommer langt flere enn kjernen i AAMRs målgruppe til gode, samtidig som de vil gi et bilde av at også mennesker med psykisk utviklingshemning kan være med på å endre samfunnet til det bedre.

Det virker som om dette er hverdagen i sosialpolitikken i USA; skal du få til noe, må du *være* noe. Ut fra dette virker det naturlig at organisasjonens avtroppende president i tittelen på sin fratredelsestale stiller spørsmålet "Er vi kommet dit vi skal ?"

Svaret han gir er at det er lang vei ennå, men at kreftene og viljen til å stå distansen ut er der.

Omsorg i Texas

Under et opphold i USA i sommer fikk undertegnede, sammen med et par kolleger, anledning til å besøke en omsorgsenhet i San Antonio i Texas.

Omsorgen drives i denne del av verden som ren privat entreprise, og det var svært interessant å se hvordan det noen ønsker seg her i Norge fungerte i praksis i USA.

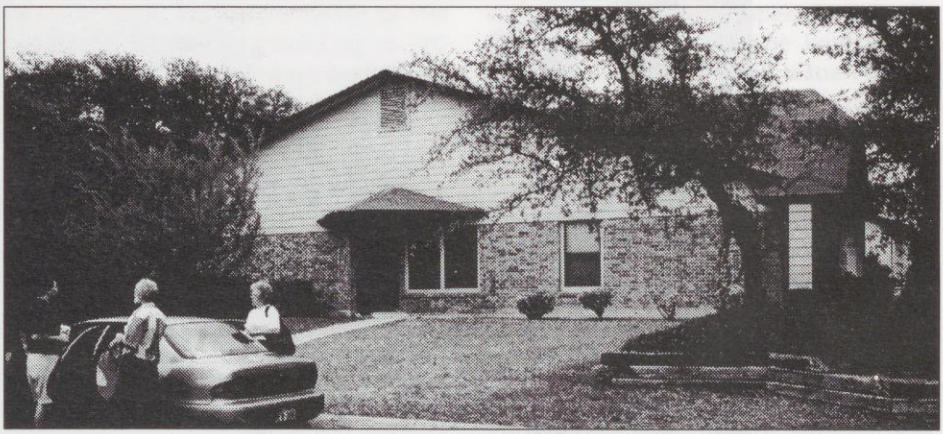
Besøket ga anledning til mange refleksjoner omkring forskjeller i sosialpolitikkken i to av verdens rikeste nasjoner.

Av Tor Visnes

Når jeg skriver omsorgsenhet er det i mangel av et bedre begrep. South Texas Community Living Corporation fremsto som et firma. Navnet kan omtrent oversettes med Sør-Texas Integrerte Boliger AS. Det vil si, - ikke helt. For en Corporation er ikke det samme som et aksjeselskap. I dette tilfellet ble det presisert at forskjellen er at firmaet opererer på såkalt non-profit basis. Det vil si at virksomheten ikke skal gi utbytte. Men etter det jeg kan forstå vil det ikke si at den ikke skal gi eieren fortjeneste, eller om man vil - lønn.

Idèen bak firmaet er å gi kvalitetstjenester til mennesker med psykisk utviklingshemning. Firmaet driver i dag ni gruppeboliger og fire arbeidstreningsprogrammer for til sammen 90 personer i Texas, og har lisens til å drive sin virksomhet i alle statens fylker.

I sin introduksjon sier firmaet at dets lojalitet er til menneskene det yter tjenester til, og at målet er å sørge for at hver bistandsmottaker får gode opplevelser.

Boligene ligger i vanlige boområder.

I firmaets hovedkvarter utenfor San Antonio møtte vi Mike Olgin, en jovial og hyggelig herre i 30-årene. Han er kvalitetskontrolldirektør.

Han redegjorde i korte trekk for firmaets oppbygning og virksomhet før vi ble invitert med på en rundtur til en del av virksomheten.

Staten Texas har ca 15 millioner innbyggere. I følge offisielle tall står 14 731 mennesker med psykisk utviklingshemning på venteliste for å få tjenester.

Ventetiden varierer sterkt og mange har ventet halvannet år og mer for å få hjelp i hjemmet eller støtte til familien.

Behovene til mange av dem som venter blir mer omfattende i ventetiden, og når situasjonen blir kritisk for den enkelte må de ha tjenester som da ofte koster mer enn om tjenesten hadde vært gitt på et tidligere tidspunkt.

Dette er en vel kjent problemstilling også her til lands, men i Texas starter man altså et firma for å møte de økende behovene.

Firmaet arbeider på oppdrag fra delstatens helsemyndigheter, og er med sine fagfolk og sin dokumenterte kompetanse godkjent for å yte helsetjenester.

The South Texas Community Living Corporation har imponerende kontorer og en administrasjon med generaldirektør, som er identisk med eieren, kvalitetskontrolldirektør, budsjettdirektør, regnskapsdirektør, innkjøpsdirektør, vedlikeholdsdirektør, fem - seks helse- og sosialarbeidere og advokat. Psykolog og behandlingsansvarlig lege er inne på konsulentbasis. Alle i administrasjonen arbeider fire dagers uke.

I boligene og arbeidstreningsprogrammene arbeider bare ufaglærte.

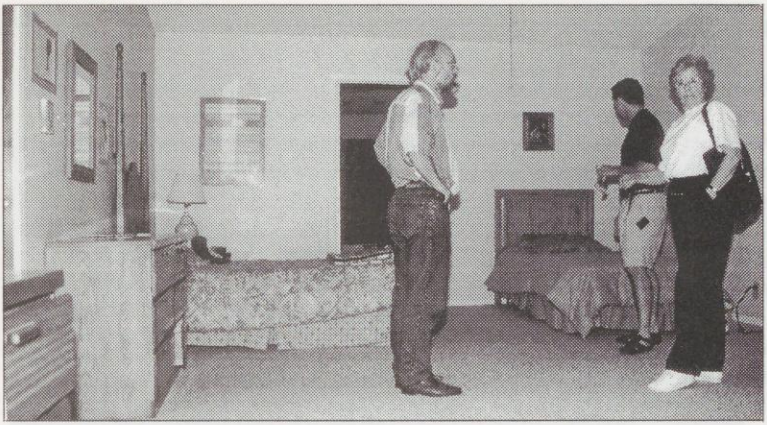
I prinsippet skal spesifikasjonene som de ufaglærte skal arbeide etter være i samsvar med det myndighetene antar er den enkeltes behov.

Kvalitetskontrolldirektøens oppgave er å se til at virksomheten blir drevet i tråd med den standard delstatens myndigheter har fastsatt i sin anbudsspesifikasjon.

Spesifikasjonen inneholder standarder

Vår amerikanske kollega Aase J Righter (opprinnelig fra Bergen) sammen med kvalitetskontrolldirektør Mike Olgin i stuen i en av gruppeboligene.

Soverommene var for to og tre, - her er vi på et tresengsrom.

for areal, antall rom, hygiene i boligene, temperauren på varmtvannet i beholderen, gjennomluftningen i de ulike rommene, lengden på gresset i plenen, antall måltider pr dag med nœringsinnhold nøye beskrevet, antall årlige ettersyn hos lege, tannlege, fysioterapeut, fotterapeut, psykolog, logoped, sosionom og lœrer, samt antall kirkebesøk eller antall deltagelse i andre religiøse eller sosiale aktiviteter. Pluss trolig en god del til som jeg ikke fikk med meg i farten.

For alt dette får firmaet betalt ca 700 kroner (NOK) pr dag i bolig og ca 350 NOK pr dag i tillegg for dagtilbud. Prisene er i samsvar med det anbud firmaet har gitt, og anbudsprinsippet er det som styrer dannelsen av priser på disse tjenestene.

Kvalitetskontrolldirektøren foretar kontroller på de ulike punktene etter et nøye beskrevet system, i tillegg til daglige stikk-kontroller i de ulike boligene.

Det er det ufaglœrte personellets ansvar at alt i boligene er i samsvar med spesifikasjonene. Mike Olgin sier stakkars den medarbeider som ikke har boligen i orden hvis han kommer på uanmeldt kontroll en formiddag. Prosedyren er enkelt og greit "en-advarsel-og-rett-ut".

Vi får et klart inntrykk av at det legges stor vekt på ytre faktorer. Imidlertid får vi ikke lov til å besøke boligene når beboerne er hjemme. Vi får derfor ingen mulighet for å danne oss noe bilde av det sosiale miljøet eller relasjoene beboerne imellom, eller mellom beboerne og betjeningen.

Grunne til at vi bare får besøke tomme boliger oppgis å vœre respekt for privatlivets fred. Skulle vi kunne komme der mens beboerne er hjemme måtte vi vœre invitert av alle beboerne, med samtykke fra deres verger - en komplisert prosedyre.

Etter å ha sett boligene forstår vi bedre hvorfor prosedyren er noe rigorøs. I en gruppebolig bor 4 - 6 personer. To og tre på hvert soverom. Stuen er felles. Det samme er kjøkkenet, mens det er et bad/WC knyttet til hvert soverom.

Boligene ligger i vanlige boligområder, og har gjennomgående rimelig standard etter skandinaviske mål.

Det ufaglœret personalet har som nevnt ansvaret for at driften gjennomføres i samsvar med detaljerte spesifikasjoner. Det gjelder også botrening. For hver beboer er det utarbeidet et program. Det er helse- og sosialarbeiderne i administrasjonen som utarbeider disse. Den enkelte medarbeider skal signere for at programmet er gjennomført som beskrevet, og en helse- eller sosialarbeider signerer igjen journalen. Dermed er jobben gjort. Etter det undertegnede forstår er det ingen møter mellom de ulike nivåene, eller mellom de ulike nivåene og brukerne.

En gang pr år kommer delstatens faglige tilsyn på besøk. Revisjonen som det heter i USA. De sjekker at hygiene, vanntemperatur, luft og lys osv er i samsvar med spesifikasjonene, samt sjekker at journalene for den faglige virksomheten er forskriftsmessig ført og signert.

I tillegg intervjuer de beboerne. Hvis alt er i forskriftsmessig stand og ingen fremfører kalger av betydning kan South Texas Community Living Corporation regne med å beholde sertifiseringen, og kan delta også i neste års anbudsrunde.

Klager og / eller bemerkninger fra revisjonen regnes som riper i kvalitetskontrolldirektørens lakk. Han skal helst ikke ha for mange slike riper dersom han vil beholde jobben ved neste års interne evaluering.

På spørsmål om han er redd for jobben svarer Olgin benektende. For ham er det bare et spørsmål om å følge opp spesifikasjonene gjennom tilstrekkelig detaljerte prosedyrer, og om medarbeiderne ikke følger opp, får de som nevnt ingen sjanse nr 2.

På spørsmål om han er redd for firmaets stilling i konkurransen svarer han også benektende. Hans mening er at når det først har etablert seg - kommet gjennom den første "farlige" fasen - skal det godt gjøres for nykommere å vinne markedet. De har ikke den erfaringen som skal til for å sette rette priser, og som oftest vil de måtte sikre med å ligge over det Olgin og han kolleger kan tilby.

Det er et mål for firmaet å ekspandere og å få stadig større andeler av det staten Texas bruker på mennesker med psykisk utviklingshemning.

Den eneste faren han ser er at det kan komme noen som er enda større og har enda bedre erfaring og overta, men i så fall vil de også måtte overta medarbeiderne som har den nødvendige lokalkunnskapen og det nødvendige kontaktnettet.

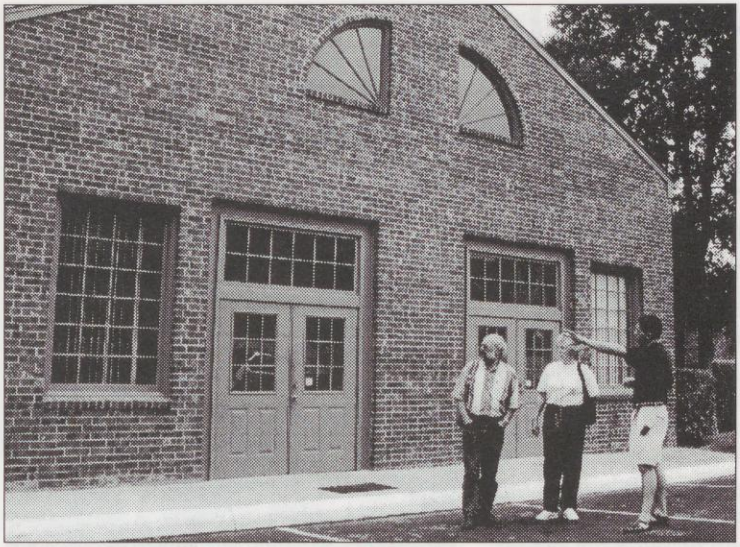
I tillegg til boliger driver firmaet som nevnt dagvirksomhet. Vi får besøke en av disse, et arbeidstreningssenter. Mike Olgin vil gjerne selge dette til oss. Det er nemlig bestemt at fra 1997 skal disse drives etter lønnsomhetsprinsippet og det regner han med kan bli en utfordring i overkant av det overkommelige.

Arbeidstreningssenteret vi besøker ligger i en del av en større lager- og fabrikkbygning. Senteret gir virksomhet til 30 yrkeshemmede.

De yrkeshemmede viser seg å være personer med tildels omfattende bistandsbehov på grunn av psykisk utviklingshemning og ulike former for følgetilstander. For eksempel atferdsforstyrrelser, kontrakturer, epilepsi , manglende kommunikasjonsevne og lignende.

Virksomheten består av ulike former for enkel treproduksjon. Ca 20 av de yrkeshemmede sitter sammen ved ett bord i et forholdsvis lite lokale og pusser tregjenstander med sandpapir for hånd.

Lokalet mangler både tilstrekkelig belysning og avlufting. Skilt fra "pusserne" med halvvegger sitter "malerne", også

Arbeidstreningssenteret fikk vi bare fortografere fra utsiden.

disse uten avlufting.

Innlåst i et tilstøtende rom har virksomheten et par trebearbeidingsmaskiner som søylebor, dreiebenk og fres. Disse er helt uten verneutstyr eller tilpasninger for funksjonshemmede og brukes bare av arbeidslederne, eventuelt kan enkelte av de yrkeshemmede gjøre noen enkle operasjoner under tilsyn.

Etter det vi får opplyst svarer forholdene til amerikansk arbiedsmiljøstandard. Etter det vi skjønner har ingen av de ni arbeidslederne utdanning for det de holder på med, - verken for produksjon eller for behandling av mennesker med psykisk utviklingshemning.

Olgin vil antakelig måtte være en meget god selger for å få solgt dette til noen som skal drive det lønnsomt.

Det vi står overfor i Sør-Texas er den privatiserte omsorg som har lånt eller arvet sine prinsipper fra legdsystemet: Den som kan gjøre det billigst får gjøre det.

Rett nok er det etablert standarder for kvaliteten på omsorgen, men vi får en sterk følelse av at dette mer er formaliteter enn realiteter.

Vi føler oss rimelig sikre på at ingen av dem South Texas Community Living Corporation har omsorgsansvar for lider eller er utsatt for systematisk overlast. Men firmaet skal "stay in business" og lønne sine "corporates" godt slik at de ikke går over til konkurenter eller starter for seg selv og da sier det seg selv at kostnadseffektivitet er og blir en suksessfaktor. *Det* er i og for seg ikke galt, men når selve omsorgen er til de grader teknologisert og operasjonalisert som her må det være lov til å etterlyse de "myke verdier", og man får lyst til å spørre om det i det hele tatt er mulig å måle omsorgsmengde pr dollar i et kost / nytte skjema.

Skal dette bli rettferdig må det likevel til slutt presiseres at foranstående ikke er basert på andre "studier" enn en halv dags visitt.

Omsorg i endring i Finland

I Danmark, Norge og Sverige har omsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemning gjennomgått store endringer i de senere årene. Programmet har vært nedbygging av institusjoner og overføring av ansvar til lokalmiljøene.

I Finland er det lokalmiljøene - kommunene - som har ansvaret — også økonomisk. Men tiltakene drives av omsorgsdistrikter. Og tiltakene det er stort sett institusjoner. Det er altså slik at kommunene betaler for plasser i institusjoner som de selv ikke driver.

Av Tor Visnes

På denne bakgrunn utspiller det seg for tiden en tildels heftig debatt i Finland om fremtidens omsorgsformer. Bakgrunnen er at en del folk i de finske fagmiljøene går inn for en reform lignende den som har vært gjennomført i Norge, men debatten er meget komplisert.

I Finland har man tre meningsberettigede interesseorganisasjoner; den finske foreldreforeningen, den svenskspråklige foreldreforeningen og den finske foreningen for psykisk utviklingshemmede. Den siste er en sentralorganisasjon som blant annet gjennom forskning skal fremme gruppens sak.

Noe av problemet i debatten er at det innen alle disse organisasjonene er sterk uenighet med hensyn til utviklingen av fremtidige omsorgsformer. Sterke krefter innen alle tre organisasjoner går inn for institusjonsavvikling, men de som vil beholde institusjonene er for tiden enda sterkere. I mellom de to ytterpunktene står de som ønsker en institusjonsreform. De vil beholde institusjonene, men vil tilføre mer ressurser, gi beboerne større frihet og selvbestemmelse, samt gjøre institusjonene om med tanke på større privatareale til den enkelte etc.

Fra høyre omsorgsdirektørene Seppo Oinonen og Gun Eklund sammen med generalsekretæren i den finlandssvenske foreldreorganisasjonen Mikael Lindholm.

Det er vanskelig å få noe sikkert inntrykk av i hvilken retning trenden går. Det synes imidlertid som om de mest radikale er på offensiven ideologisk sett.

De er selvsagt godt støttet av den ut-

Psykolog Knut Ove Solberg fra Oslo sammen med Eva som er beboer i en av gruppeboligene i Åbo, foran et teppe Eva selv har designet og laget

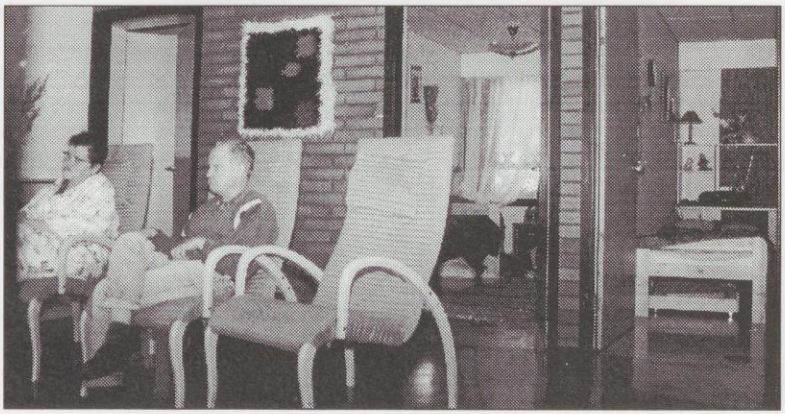
viklingen som har funnet - og som finner sted i de øvrige nordiske land.

Problemet er bare at Finland er inne i en tilsynelatende langvarig økonomisk vanskelig situasjon. Noen sier krise. Arbeidsledigheten er høy, skatteinntektene lave og presset på kommuneøkonomien stort. Motivasjonen for endringer er derfor lav i kommunene. Og de sitter, som nevnt, på pengesekken. En del mener at de ser tegn på at nedgangstidene nå går mot slutten og at en normalisering av økonomien er i vente. De ruster seg faglig og ideologisk for å være på dekk den dagen der er økonomisk grunnlag for en satsing.

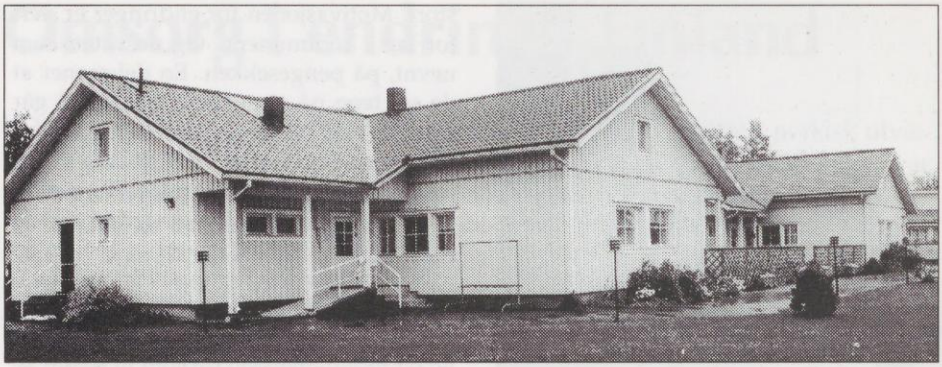
Imidlertid skjer det ting i Finland også. Om ikke annet så fordi at institusjonssystemet i landet er håpløst akterutseilt faglig og ressursmessig i forhold til resten av Norden — og de vet det selv.

De har fremdeles store institusjoner der beboerne bor på saler og er uten dagtilbud, og der ressursene ikke er tilstrekkelige til at hver beboer kan få komme ut av boligen hver dag. Enkelte steder har de "ligende avdelinger". Det vil si at beboerne ikke kommer ut av sengen, og at de får nœriong gjennom sonde. Dette kan en moderne velferdsstat selvfølgelig ikke leve med.

Spesielt i den sør-vestre delen av landet foregår det en utvikling. Etter invitasjon fra direktørene for Kårkulla Samkommun, Gun Eklund og omsorgsdistriktet i og rundt Åbo, Seppo Oinonen deltok un-

Fra en av dagligstuene på institusjonen Kårkulla

Kårkullas gruppebolig i Pargas.

dertegnede i sommer sammen med et par kolleger på en faglig "mini-rundtur" i Sør-Vest Finland. Kårkulla Samkommun er en spesiell konstruksjon som dekker et stort geografisk område. Det spesielle er at dette er det svensktalende Finlands omsorgsdistrikt. Det dekker derfor områder som også dekkes av finsktalende omsorgsdistrikter.

Kårkulla er en sentral-institusjon med 120 innbyggere. I løpet av de siste tyve årene er plasstallet redusert fra 220, og institusjonen har gjennomgått en omfattende modernisering og opprusting materielt. Boavdelingene er lyse og trivelige med hensiktsmessige kjøkken- og sanitæranlegg. Et gjennomført stilig finsk design interiørmessig hever også inntrykket.

Interiør fra stue/kjøkken i gruppbostaden i Pargas.

Likevel er det tydelig for en besøkende at dette er en institusjon i den gamle betydning av ordet. Her har man et regime med låsing av dører, med rutiner for alle dagens gjøremål og lite rom for individuelle lyster og behov.

Direktør Gun Eklund forteller at man prøver å skape rom for den enkelte sine preferanser, men at det er vanskelig å få til på grunn av knappe ressurser. Personalfaktoren ligger på ca 1, inkludert administrasjon, vaskeri, teknisk osv. (Til sammenligning kan nevnes at den i gjennomsnitt var 2,4 i det norske HVPU da det ble lagt ned.) Gun Eklunds mål er derfor på sikt avvikling av institusjonen og overflytting av samtlige beboere til egne boliger.

Også direktøren for "Åbo-land" omsorgsdistrikt Seppo Oinonen har et slikt mål, og begge har satt i gang prosjekter som viser at en slik prosess er mulig. For eksempel driver Kårkulla Samkommun fra før ca 300 boenheter i gruppeboliger ute i kommunene, og man har flere gruppeboliger også i Åbo-distriktet - disse besøkte vi et par.

I Åbo har man gått inn i eksisterende boligmasse og etablert gruppeboliger i vanlig lavblokkbebyggelse. Det vil si at man har reservert 5 - 6 ett- og toromsleiligheter i samme oppgang, og at man sentralt i mellom dem har en felles serviceleilighet som både tjener som personalbase og som samlingssted for beboerne dersom de ønsker eller har behov for det. Seppo Oinonen mener at denne typen boliger nok passer best for dem med lavest bistandsbehov. Han mener at personer med mer omfattende behov vil trenge boliger som gir mulighet for en mer direkte oppfølging og bistand fra personalets side.

Kårkulla Samkommun har blant annet i Pargas, en mindre by på vestkysten, etablert et par gruppeboliger etter noenlunde samme modell som den vi ser mange av i Norge. Forskjellen er den at beboerne ikke har en egen fullstendig bolig, men et rom lokalisert i tilknytning til fellesarealer.

For å komme til rommet må man passere gjennom fellesarealet. Dette er gjort bevisst for å fremme kontakten og samhandlingen mellom beboerne, på en måte den motsatte tanke av det vi har lagt til grunn i Norge. Både rommene og fellesarealene er store, lyse og luftige, - samt med et interiør preget av den kjølige elegansen som er finsk designs varemerke.

Det som tydelig kommer frem under samtalene er at disse boligene har blitt til etter lengre tids kamp om ressurser, og motstanden i systemet har vært betydelig.

Både Eklund og Oinonen er imidlertid innstilt på å fortsette arbeidet med desentralisering, og de bruker nå enhver anledning til å vise politikere og andre beslutningstakere at endring er mulig. Problemet er naturligvis at endring også koster, men de er begge sikre på at dette er endringer som vil tvinge seg gjennom uansett.

Vitenskapskongress i Helsingfors

The International Association for the Scientific Studies on Intellectual Disabilities, IASSID hadde i år sin verdenskongress i Finland - så å si i selve "nasjonslhelligdommen" Finlandia Hall, kulturbygget formgitt av Finlands store arkitekt Alvar Aalto.
Vitenskapsfolk — og andre slags folk kom fra de fleste av verdens hjørner for å få med seg det siste av forskning innen feltet utviklingshemning.
Denne kongressen, som holdes hvert fjerde år har nå virkelig fått status som det fremste kunnskapstorg på området.

Av Tor Visnes

Mer enn 1300 deltakere var på plass i kongressenteret ved åpningen mandag den 8. juli. Ved avslutningsseremonien lørdag den 13. hadde omtrent 800 av dem på en eller annen måte foretatt presentasjon av et emne innen sitt arbeidsfelt. Med så mange tilstede, og så mange som skulle fremføre noe, kunne en regne med at det ville bli litt rot og litt forvirring. I så fall hadde man regnet feil. For konferansen var et skoleeksempel på perfekt teknisk organisering. Så langt undertegnede kunne registrere gikk alt etter programmet, - som for øvrig i seg selv var et døme på oversiktlighet og orden. Hvor vi kom ble vi tatt hånd om av hyggelige, frivillige funksjonærer som viste oss til rette og sørget for at alt gikk som smurt.

Det faglige innholdet og nivået hørte jeg heller ingen klager på. Tvert imot; alle jeg snakket med både under kongresen og etterpå var meget godt fornøyde med utbyttet.

Det vi i Norge imidlertid må merke oss er at av de ca 800 talerne var kun to nor-

Finlands president Martti Ahtisaari åpner IASSID-kongressen i Finlandia Hall

ske. Det var Jan Tøssebro fra Universitetet i Trondheim som holdt foredrag med tittelen "Nedbygging av institusjonene i Norge: Videreføring og endring". Den andre var i all beskjedenhet undertegnede med innledning i en sesjon som hadde tittelen "Nordiske erfaringer", og som hadde reformene i Norden som tema.

Ut fra de intrykkene jeg fikk under kongressen ville de norske miljøene hatt

Tor Visnes på talestolen i Finlandia Hall.

betydelig mer å bidra med, spesielt på områder som sosialpolitikk, endringsstrategier, jus, rettighetsspørsmål, arbeidsliv, ulike erfaringer med ulike boformer osv. I hvilken grad norsk medisinsk og psyklogisk forskning har noe å fare med i en slik sammenheng har jeg vanskelig for å bedømme, men det virker som om vi her på berget er alt for beskjedne når det gjelder å publisere ny viten.

Når det er sagt, må det videre sies at konferansen ellers representerte et sant mangfold.

Sesjonen der Tøssebro deltok hadde sitt utgangspunkt i en bok som ble lansert under konferansen med tittelen "Deinstitutionalization and Community Living, Intellectual disability services in Britain, Scandinavia and the USA". (Chapman & Hall forlag) Boken er redigert av britiske Jim Mansell og svenske Kent Ericsson - Den siste for øvrig en kjenning av mange på fagfeltet her i Norge - og vil bli omtalt i "Rapport" senere.

Ut over dette kunne man finne foredrag om personalspørsmål, om språkutvikling, om kvinneforskning og utviklingshemning, om sosial forståelse, om fragilt X, om tidlig intervensjon, om mental helse, om aldring og demensutvikling, om ernæringsspørsmål for Downbarn, om utdanning og opplæring, om dosering av FGF2, om kartleggingsmetoder, om adferdsanalyse, om boligkvalitet, om langtidsstudier om psykopatologiske endringer hos psykisk utviklingshemmede, om thyroidfunksjonen hos personer med Downs syndrom, om morphologiske og molekylære aspekter ved forsinket nevrondød, om arbeidstreningsprogrammer, om autisme og MBD, om Prader-Willi syndromet, om psykiatriske sykdommer hos mennesker med psykisk utviklingshemning, om menneskerettsspørsmål og om omsorgen - eller mangelen på omsorg i det nye Russland.

Og dette er bare et ørlite utsnitt !

Fra venstre Jan Tøssebro, Norge, Kent Ericsson, Sverige, David Braddock, USA og Jim Mansell, England har alle forsket på nedbygging av institusjoner og integrering."

Menneskerettspanelet. Fra venstre Victor Wahlström, Sverige, Gunnar Dybwad, USA og Stanley S Herr, USA.

Innlederne kom, som nevnt så å si fra alle verdens hjørner. Blant dem jeg møtte var alt fra inuiter fra Nord-Canada, japanere, amerikanere, briter, indere, australiere, irer, tyskere, mexicanere og brasilianere, østeuropeere og finner i alle størelser. Det man savnet var afrikanere, og tildels nordmenn. På tross av at kongressen var i ett av våre naboland møtte bare 15 - 16 herfra.

Det er klart at det var umulig å få med seg alt. Det var umulig å få med seg mer enn en liten brøkdel.

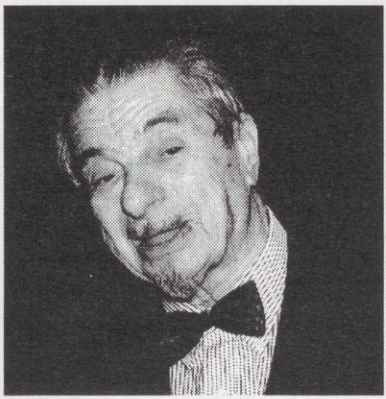
Derfor kan man si at minst like viktig som det saklige, faglige innholdet i en slik sammenheng er alle de menneskene og ikke minst alle de personlighetene en ser og hører eller får gleden av å møte.

En av de store opplevelsene for undertegnede i den sammenheng var sesjonen om menneskerettigheter for mennesker med psykisk utviklingshemning. Den fremtredende amerikanske menneskerettighetseksperten Stanley S Herr var møteleder og en av talerne var den levende legenden, den svensk-amerikanske legen Gunnar Dybwad.

I sitt fireogåttiende år kan han fortsatt med sitt brennende engasjement for de svake få en forsamling til å sitte som lys i en time. Og når han omsider gir seg fordi han selv synes at han har snakket for lenge, vil folk bare høre mer.

Den andre taleren var svenske Victor Wahlstrøm, tidligere president i den internasjonale ligaen for interesseorganisasjoner, nå medlem i FNs ekspertpanel i saker som angår psykisk utviklingshemmede. Han er ingen smågutt i internasjonal sammenheng, men både han og Stan Herr måtte pent finne seg i å sitte på reservebenken når Gunnar Dybwad hadde ordet. Rent bortsett fra det viktige innholdet, ble sesjonen i seg selv en opplevelse for oss som var der.

Etter hvert som kongressen kommer på avstand og man får fordøyd alle inntrykkene er det kanskje dette som sitter klarest og sterkest igjen. I samsvar med dette er hovedinntrykket også en kongess som det står respekt av både for arrangører, for bidragsytere og for deltakere.

Gunnar Dybwad. En levende legende på 84.

SAMORDNINGSRÅDET - SOR

ÅRSKONFERANSEN
PÅ LILLEHAMMER HOTEL,
21.-23. OKTOBER 1996

VEIEN VIDERE

SOSIALPOLITISKE PRIORITERINGER ETTER HVPU-REFORMEN

AV INTERESSE FOR:
Politikere og administrative ledere i kommuner og fylkeskommuner, helse- og sosialetatene, skole og kultur, PP-tjenesten, habiliteringstjenesten, høgskolene, arbeidsvirksomheter, SORs medlemsorganisasjoner, andre interesseorganisasjoner og fagforeninger m.v.

VELKOMMEN TIL ÅRSKONFERANSEN 1996

VEIEN VIDERE

SOSIALPOLITISKE PRIORITERINGER ETTER HVPU-REFORMEN

Ansvarsreformen for tiltak og tjenester for mennesker med psykisk utviklingshemning ble gjennomført i perioden fra 1991 til 1995, og skulle være fullført ved inngangen til 1996.

«Avviklingsloven» hadde følgende formål:

a: Å bedre og normalisere levekårene for mennesker med psykisk utviklingshemning.

b: Å legge forholdene til rette for at personer med psykisk utviklingshemning så langt som mulig kan leve og bo selvstendig og ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre.

c: Å fremme avvikling av institusjonsomsorgen for mennesker med psykisk utviklingshemning og fremme utviklingen av alternative tilbud.

SOR mener at det på alle disse feltene er gjort en stor innsats i reformperioden, men at reformens målsettinger i det lange løp bare kan sikres gjennom endringer i de sosialpolitiske prioriteringene.

Derfor setter vi dette viktige spørsmålet på dagsorden på vår Årskonferanse, og ønsker alle med interesser innen feltet velkommen til å delta i debatten, samt til å få en mulighet for å lære noe om hvilke faktorer som er med på å styre utviklingen.

SAMORDNINGSRÅDET - SOR

er et fellesforum for humanitære-, yrkes- og interesseorganisasjoner. Samordningsrådet samler organisasjonene i møte med det offentlige hvor de fleste sider ved spørsmål vedrørende mennesker med psykisk utviklingshemming tas opp til belysning og drøftelse. Samordningsrådet utgir tidsskriftet RAPPORT, avholder landskonferanser og støtter gjennom Forskningsfondene, forskning på området.

MEDLEMMER AV SAMORDNINGSRÅDET:

Nasjonalforeningen for Folkehelsen • Norges Bondekvinnelag • Norges Husmorforbund • Norges Røde Kors • Norsk Lærerlag • Redd Barna • Norsk Sykepleierforbund • Norsk Helse- og Sosialforbund • Landsbystiftelsen i Norge • Senter for Mental Retardasjon (R.H.) • Stiftelsen Hjemmet for Døve • Landsforbundet for psykisk utviklingshemmede og pårørende (LUPE) • Kommunalansattes Fellesorganisasjon (KFO) • Fellesorganisasjonen (FO) • Diakonistiftelsene i Norge • Støttelag / Nærmiljøutvalg / Interesseorganisasjoner.

PROGRAM

MANDAG 21. OKTOBER

Kl. 12.00-14.00	Ankomst - Lunsj.
Kl. 14.00	Åpning ved *fylkesmann* ***Knut Korsæth,*** *Oppland.*
Kl. 14.15	**ANSVARSREFORMEN ER AVSLUTTET - HVA NÅ?** Foredragsholder: *Statssekretær* ***Finn Grønseth,*** *Sosial- og helsedepartementet.*
Kl. 15.30	**SAMSVARER DAGENS REALITETER MED GÅRSDAGENS VISJONER?** Foredragsholder: *Fylkeslege* ***Hans Petter Schjønsby,*** *Hedmark.*
Kl. 16.45	KAFFE
Kl. 17.15	**STATEN BEFALER - KOMMUNEN BETALER.** **DE PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDES VILKÅR I DAGENS VELFERDSKOMMUNE.** Foredragsholder: *Ass. rådmann* ***Stein Kinserdahl,*** *Nome kommune.*
Kl. 18.30	Slutt
Kl. 20.00	Middag med «någa attåt» og sosialt samvær.

TIRSDAG 22. OKTOBER

Kl. 09.00 **SOSIALPOLITISKE PRIORITERINGER - ET SPILL STYRT AV TRYKKSVERTE OG LYDSTYRKE.**

Foredragsholder: *Forsker **Lars Inge Terum,** Norsk inst. for forskning om oppvekst, velferd og aldring.*

PARALLELLE SESJONER

	Mennesker med psykisk utviklingshemning og:		Fordypningsseminar
	Rettslig representasjon	Utdanning og arbeid	Sosialpolitisk påvirkningsarbeid
Kl. 10.00	**RETTSLIG HANDLEEVNE. MULIGHETER OG BEGRENSNINGER.** Innleder: *Juridisk spesialrådgiver **Ellisiv Hegna,** Fylkeslegen i Buskerud.*	**HVILKE KUNNSKAPER OG FERDIGHETER BØR VEKTLEGGES I SKOLEN?** Innleder: *Forsker **Thomas Nordahl,** Barnevernets Utviklingssenter, Oslo.*	**SEMINARLEDELSE:** *Høyskolelektor **Lene Bakke,** Høyskolen i Oslo og administrasjonssjef **Anne Kristine Olsen,** Kirkens Bymisjon*
Kl. 11.15	**KAFFE**		
Kl. 11.30	**HVA REGULERER EGENTLIG VERGEMÅLSLOVEN? HJELPEVERGENS FULLMAKTER** Innleder: *Advokat **Petter Kramås,** Oslo.*	**FRA SKOLE TIL ARBEIDSPLASS - ET SPRANG ELLER EN OVERGANG?** Innleder: *Forsker **Jorun Buli Holmberg,** Inst. for spesialpedagogikk, UiO.*	**1. Rolleforståelse** - ekspert - ambassadør - leder - fordeler **2. Sosialpolitisk premissleverandør** - på eget initiativ eller - ved etterspørsel **3. Påvirkningsmuligheter** - avtaleverk - lovverk
Kl. 13.00	**LUNSJ**		

Kl. 14.30	**OVERFORMYNDERIETS ROLLE OG FUNKSJON** Innleder: *Advokat* ***Petter Kramås***	**ARBEIDSMARKEDSTILBUD FOR UTSATTE GRUPPER** Innleder: *Underdirektør* ***Hildegunn Førsund,*** *Arbeidsdirektoratet, attføringsavdelingen.*	**4. Hvordan påvirke?** **Metodisk påvirkningsarbeid** - kontakt med det politiske miljøet - lobbyvirksomhet - bruk av ulike media - høringsuttalelser - åpne høringer - aktivt budsjettarbeid - allianser
Kl. 15.45	**HJELPEVERGENS SITUASJON I DEN PRAKTISKE HVERDAG** Innleder: *Pensjonert direktør* ***Gunnar Brekke,*** *Bergen*		
Kl. 16.45	**KAFFE**		
Kl. 17.15	**MY HOME IS MY CASTLE - RETTSLIGE BETINGELSER FOR ET UAVHENGIG LIV I EGEN BOLIG.** Innleder: *Pleie- og omsorgsjef* ***Lars Aksnes,*** *Hå kommune*	**DAGTILBUD TIL DEM SOM IKKE TILFREDSSTILLER ARBEIDS-VIRKSOMHETENES KRAV TIL PRODUKSJONSEVNE.** Innleder: *Daglig leder* ***Hugo Larsen,*** *Christiegården Dagsenter, Bergen*	- gjennomgang av konkrete eksempler - erfaringsutveksling

Kl. 18.30 Avslutning av dagen.

Kl. 20.00 Birkebeiner-middag.

ONSDAG 23. OKTOBER

Kl. 09.00	**ARBEIDSLINJENS BETYDNING FOR FUNKSJONSHEMMEDE** – funksjonshemmedes muligheter – virkemidler overfor næringslivet – kombinasjonen arbeid / trygd Foredragsholder: *Leder for Stortingets sosialkomite,* ***Sylvia Brustad.***
Kl. 10.15	**UTFORDRINGER FOR NORSK ARBEIDSLIV ETTER REFORMEN** – er døren inn til norsk arbeidsliv for smal? – kan private og offentlige virksomheter tilrettelegge bedre for arbeid med bistand? Foredragsholder: *Faglig leder/psykolog* ***Kathryn Stiles,*** *Optima, Oslo.*
Kl. 11.15	Lunsjtallerken.
Kl. 12.00	**FNs STANDARDREGLER** – forholdet til menneskerettighetserklæringen – betydningen for utviklingshemmedes stilling på arbeidsmarkedet Foredragsholder: *Medlem av FNs ekspertpanel for saker som angår utviklingshemmede,* ***Victor Wahlström.***
Kl. 13.30	AVSLUTNING.

Arrangøren tar forbehold om endringer i programmet.

KONFERANSEANSVARLIG:
Fylkespsykiater Ingrid Lycke Ellingsen, Buskerud - Gunnar Brekke, Rapport/SOR's Forskningsfond - Direktør Tor Visnes, Habiliteringstjenesten i Hordaland - Rådgiver Inge Ovesen, Byrådsavd. helse og sosial, Oslo - Sekretariatsleder Tormod Mjaaseth, SOR

Progress Ingeniørfirma AS
3036 Drammen - Tlf. 2235 6750

Sparebanken Sogn og Fjordane
P.b. 157, 5840 Hermannsverk
Tlf. 5765 3211

GJERPEN og SOLUM
3701 SKIEN - Tlf. 3558 8900

Eidskog Sparebank
P.b. 26 - 1851 Mysen
Tlf. 6989 1433

Nanset Installasjon
3250 Larvik
Tlf. 3311 4799

AIRLIFT AS
6845 Bygstad - Tlf. 5771 8830

Norwegian Shipping
Elvegt. 15 - 4301 Sandnes
Tlf. 5164 3170

Gerhard Tveit Kyllingoppdrett
4350 Nærbø - tlf. 5143 5316

Actuator AS
P.b. 408 - 2801 Gjøvik - Tlf 6118 0006

Kviteseid Betong AS
3850 Kviteseid - tlf. 3505 3207

UNI Storbebrand
P.b. 1380 - 0114 Oslo - Tlf. 2231 1020

Stål Byggservice
Dalav. 9 - 5800 Sogndal
Tlf. 5767 3101

Elte Vinduspuss
Haugesundsgt. 30 - 4014 Stavanger
Tlf. 5189 1999

Rognan Fargehandel
Kirkegaten 14 - 8250 Rognan - Tlf. 7569 0650

Regnskapstjeneste AS
Tempevn. 22, 7002 Trondheim
Tlf. 7393 6400

Volvo Norge A/S
1411 Kolbotn - tlf. 6681 8500

Tannlege Ove Eriksen
Storgt. 86
2600 Lillehammer
Tlf. 6125 3130

Terje Lundgård
Svelvikvn. 59 - 3009 Drammen
Tlf. 3220 5000

Bøndernes Regnskapskontor
2436 Våler i Solør - Tlf. 6242 0113

Haflund Energi
1701 Sarpsborg
Tlf. 6916 2000

Kerastase Loreal
3360 Geithus - Tlf. 9434 3902

Norluft A/S
Konrad Klausens vei 6
8003 Bodø
Tlf. 7552 5911

Arendal og Omegns SP
P.b. 70, 4800 Arendal
Tlf. 3702 1245

Scanspeed Norge A/S
P.b. 1577 - 3007 Drammen
Tlf. 3223 4170

Torgersen & Co. A/S
P.b. 130 - 2013 Skjetten
Tlf. 6384 8100

AS Norsk Titanduk
Industrivn. 5 - 3080 Holmestrand
Tlf. 3305 1494

Skarnes Mat A/S
Korsmo - 2100 Skarnes - Tlf. 3296 1087

Rennesøy kommune
4150 Rennesøy - Tlf. 5274 9135

Grand Hotell
3600 Kongsberg
Tlf. 3273 2029

Namdalseid kommune
7733 Namdalseid - Tlf. 7427 8288

Stallvik AS
P.b. 49 - 2330 Vallset
Tlf. 6258 2333

Luster Sparebank
5820 Gaupne - Tlf. 5768 1200

Utsira kommune
5515 Utsira - Tlf. 5274 9135

Norske Stålbygg AS
P.b. 383 - 3201 Sandefjord - tlf. 3347 7377

Skipsregnskap AS
6090 Fosnavåg
Tlf. 3205 0535

Leka Kommune
Helsestasjonen
7994 Leka- Tlf. 7439 9650

Gjøvik Steinindustri
2800 Gjøvik
Tlf. 6117 1374

Herøy kommune
8850 Herøy - Tlf. 7505 8082

Harald Slakter
Kirkekleiva 1 - 4900 Tvedestrand
Tlf. 3716 2555

Skibotn Turisthotell
9048 Skibotn - tlf. 7771 5300

Ornes Båtbyggeri AS
5817 Ornes - Tlf. 5768 3930

Tromstrygd Gjensidige
Grønnegt. 72 - 9008 Tromsø
Tlf. 7768 8090

Indre Østfold Industri AS
Klokkegårdsvn. 3 - 1711 Sarpsborg - Tlf. 6914 9200

OSRAM
P.b. 2824 Solli - 0204 Oslo
Tlf. 2255 2250

Polygon AS
Enebakkvn. 307
1188 Oslo
Tlf. 2228 3110

Flåm Samvirkelag
5743 Flåm, tlf. 5763 2108

Haukeliseter Fjellstue
3895 Edland
tlf. 3507 0515

Block Watne A/S
3670 Notodden
Tlf. 3501 2500

Gjerpen og Solum Sparebank
Torvgt. 13 - 3701 Skien
Tlf. 3558 8900

Mo Industripark A/S
8601 Mo - Tlf. 7512 0100

Nord Odal kommune
Bergården, 2100 Skarnes
Tlf. 6297 1876

Norske Skog
Vollsv. 9-11, 1324 Lysaker - Tlf. 6759 9000

Aker
Aker Stord AS
5400 STORD
Tlf. 5341 8000

Samvirke forsikring
P.b. 778 - 0106 Oslo
Tlf. 2286 6000

BURGMANN
Burgmann Norge AS
Strømsv. 258 - 0668 Oslo
Tlf. 2272 1070

Aasmundsens Bakeri
6841 Flatdal
Tlf. 3505 2100

BIONG & BIONG ARKITEKTFIRMA AS
Songsvn. 75, 0855 Oslo, Tlf. 2260 9890

Peter Opsvik A/S
Pilestredet 27, 0164 Oslo
Tlf. 2236 3210

Johnson & Johnson
Ravnsborgvn. 52 - 1364 Vahlstad - Tlf. 6698 1030

KPMG
Sandsvik Boder 5, 5035 Bergen
Tlf. 5531 0510

Nord Megler
P.b. 392 - 8001 Bodø
Tlf. 7552 4805

THE DOCUMENT COMPANY
RANK XEROX
Gjerdrumsv. 11
0486 Oslo
Tlf. 2295 3000

Klokkarstua Auto
3490 Klokkarstua - tlf. 3279 8125

Fosen Frakt
7167 Vallersund
Tlf. 7252 7584

Luster kommune
5820 Gaupne
Tlf. 5768 1211

Kvalheim Vaskeri AS
Årø - 6400 Molde
Tlf. 7121 1511

Sandnes kommune
Gjærvn. - 4300 Sandnes
Tlf. 5160 5400

Gjestgivergaarden
Wattnegt. 17A, 4500 Mandal
Tlf. 3826 1501

Melhus kommune
7084 Melhus
Tlf. 7287 8500

SKANDI *Regnskap as*
Dronningsgt. 66 - 7012 Trondheim
Tlf. 7352 5768

Nestlé
A/S Nestlé Norge
Billingstadsletta 13 - 1362 Billingstad
Tlf. 6698 6400

Leiknes Motor og Mekaniske
Leiknes kai, 5164 Hjelmås
Tlf. 5635 3290

Nordsol M/S
Nissensgt. 5 - 0556 Oslo
Tlf. 2241 9241

Scandi Line
SANDEFJORD - STRØMSTAD
Tollbugt. 5 - 3210 Sandefjord
Tlf. 3346 0800

Leknes Regnskap AS
Granlivn. 23, 8370 Leknes
Tlf. 7608 3200

Bua Brukthandel & Miljøservice
Sjøgt. 69 - 8200 Fauske
Tlf. 7564 6695

Tyinholmen Høyfjellsstuer
2985 Tyinkrysset
Tlf. 6136 7888

Simonsens Skraphandel AS
Smedasundet 1, 5500 Haugesund
Tlf. 5272 5371

Falk og Halvorsen AS
3015 Drammen - 3283 4897

AS Troms Regnskap
P.b. 272 - 9001 Tromsø
Tlf. 7767 6100

Skolefotografen AS
3007 Drammen - Tlf. 3282 0606

Partrederiet Mjånes
9640 Kvalfjord - Tlf. 7843 8647

ASTOR GROSSISTENE AS
P.b. 573 - 3412 Lierstranda - Tlf. 3284 1400

LIEDS®
Lieds Verktøy AS
6010 Ålesund
Tlf. 7014 0705

Trelleborg Viking M
3051 Mjøndalen
Tlf. 3286 6290

ODDA
A BOC GROUP COMPANY
Odda Smelteverk A/S
P.b. 63, 5751 Odda, Tlf. 5364 8600

Leksvik kommune
7120 Leksvik
Tlf. 7485 7100

Per Knudsen
P.b. 217 - 4601 Kristiansand
Tlf. 3802 4446

Falck Produkter
Melkevn. 9, 4950 Risør
Tlf. 3715 1866

Nora Sonde A/S
Industriv. 14, 2020 Skredsmokors
Tlf. 6387 7130

NORSKE LIV AS
ET SELSKAP I KREDITKASSEN
P.b. 2454, 0201 Oslo - Tlf. 2244 3950

Alfr. A. Berge A/S
Elvevei 4, 1360 Nesbru
Tlf. 6684 5492

Thorn Norge
Brysengv. 2 - 0667 Oslo
Tlf. 2288 2000

Jægtvolden
FJORDHOTELL
7670 Stakshaug - Tlf. 7415 3900

Lillerønning Snekkerifabrikk As
Kotsøy, 7494 Singsås
Tlf. 7243 5429

Nordmøre og Romsdal Slakteri AL
Grandsv. - 6400 Molde - Tlf. 7125 3144

Leif Kristian Olsen Billakkering
Verkv. 16 - 8370 Leknes
Tlf. 7608 0987

Bakken og Bakken Møbelforretning
2900 Fagernes - tlf. 6136 0422

Blaalid Slip & Mek. Verksted
P.b. 63 - 6710 Raudeberg - tlf. 5785 5100

Beckers Farvesenter
Storgt. 42, 9300 Finnsnes
Tlf. 7784 0323

KJ KRISTIANSANDS JERNSTØPERI A-S
P.b. 4613 Grimstad
4602 Kristiansand S
tlf. 3803 0011

Steinkjer kommune
7700 Steinkjer - tlf. 7416 9000

J. M. Johansen AS
8340 Stamsund - tlf. 7608 9100

Brødrene Berntsen A/S
Hensmoen, 3500 Hønefoss
Tlf. 3213 1222

ASTRA
Astra Norge
1471 Skårer - Tlf. 6790 1590

Reipå Samvirkelag
8146 Reipå
Tlf. 7575 5721

Kjeldstad
Sagbruk & Høvleri A/S
7850 Selbu - Tlf. 7381 0100

MERKET FOR KVALITET

Fretland Bygg A/S
5890 Lærdal
Tlf. 5766 6570

Kr. Knutsen & Co. AS
P.b. 217 - 4601 Kristiansand
Tlf. 3802 4446

Hallingdal Hotell A/S
3570 ÅL - Tlf. 3208 2011

Levanger kommune
Haakon Den Godes gt. 30
7600 Levanger
Tlf. 7408 4600

Skaidi Turisthotell
9626 Skaidi - Tlf. 7841 6121

Fagerlund Handel
2880 Nordtorpa - Tlf. 6111 9551

Hole kommune
Helse og Sosial
3530 Røyse
Tlf. 3215 9400

ALFA OMEGA
P.b. 9936 Ila,
0132 Oslo
Tlf. 2238 4340

Rørsenteret AS
P.b. 31, 3601 Kongsberg
Tlf. 3207 3155

MAR-KEM
MAR-KEM A/S
Holmestrandsv. 106
3036 Drammen
Tlf. 3281 9470

Surdal kommune
Sand, 4230 SAND
Tlf. 5279 7411

LIVI
MAT-MARKED
3880 Dalen - Tlf. 3507 7128

Rekkedal Møbel AS
6170 Nordre Vartdal
Tlf. 7004 2113

Brødr. HOLM AS
TRÅLERREDERI
P.b. 14, 8430 Myre
Tlf. 7613 3933

Nosted Kjetting a.s
Ballastgt. 9
4500 Mandal
Tlf. 3826 1033

Haglebu Camping
3359 Eggedal
Tlf. 3271 3323 - Mobil 905 14 191

JØLSTER RØR
6850 Skei
Tlf. 5772 8350

Trondheim Vandrerhjem Rosenborg
Weidemannsvn. 41, , 7043 Trondheim
Tlf. 7353 0490
HELÅRSDRIFT

KPMG
Rådhusgt. 8, 4611 Kristiansand
Tlf. 3807 1140

TOYOTA
KVALITET HELE VEIEN

PÅMELDING

PÅMELDING TIL ÅRSKONFERANSEN
21.-23. OKTOBER 1996 - LILLEHAMMER HOTELL

Konferanseavgift: Kr. 1900,-.

Opphold, kost: Full pensjon for deltakere som bor på hotellet. - Enkeltrom kr. 2175,-. Dobbeltrom kr. 1855,-.
For ikke boende på hotellet: Kr. 810,- inkl. lunsj/kaffe alle dager.

Registrering / Betaling: Påmelding, som er bindende, sendes til: *Berg-Hansen Reisebureau, Postboks 56, 4601 Kristiansand S.*
Du vil motta regning for konferanseavgift / opphold og bekreftelse på din påmelding fra Berg-Hansen Reisebureau.
Konferanseavgift / opphold **MÅ BETALES I HENHOLD TIL FORFALLSDATO.**

Avbestilling: Ved avbestilling refunderes innbetalt beløp ÷ kr. 150,-. Ved avbestilling senere enn 14 dager før arr., må konferanseavgift betales.
Avbestillingsforsikring ved sykdom kan tilbys: Kr. 175,-.

PÅMELDINGSFRIST: 20. september 1996.

Vennligst notér fristen. Etteranmeldte vil få plass så langt det er mulig.

Opplysninger om konferansen rettes til:
Berg-Hansen Reisebureau, Kristiansand. Tlf. 38 02 05 55 - Telefax: 38 02 08 87.

BESTILLING AV FLY: Deltakere som reiser med fly kan tilbys 35% rabatt på normalpris med Braathens SAFE og SAS. - Billettene må bestilles hos *Berg-Hansen Reisebureau i Kristiansand.* Det er begrenset antall plasser.

Avreise fra.....**dato**..... **ca. kl.**.....

Retur ..... **dato**..... **ca. kl.**.....

☐ Ja - jeg ønsker overnatting ☐ Enkeltrom ☐ Delt dobbeltrom, hvis mulig ☐ Ønsker å delta uten overnatting.

Navn:..... **Tittel**.....

Arbeidssted: ..... **Tlf.**.....

Postadr./arb.sted:.....

Postnr./sted: .....

Vennligst oppgi betalende instans: ..... **Tlf.**.....

Jeg bekrefter herved påmeldingen i.h.t. ovennevnte betingelser: .....

OBS!: DET ER VIKTIG AT PÅMELDINGS-SKJEMAET BLIR KORREKT UTFYLT!

PORTO

Berg-Hansen Reisebureau Kristiansand A/S

Postboks 56,
4601 Kristiansand S.

Retur:
SOR's sekretariat
Tormod Mjaaseth,
Hamreheia 17
4631 Kristiansand S.

C